

PROGRAM FÖR NATURVÅRDEN

LUDVIKA KOMMUN 2011 - 2015

DEL 1 MÅL OCH ÅTGÄRDER

Antagen i kommunfullmäktige 2011-12-19 § 306

Program för naturvården i Ludvika kommun

Del 1. Mål och åtgärder 2011-2015

Programmet har tagits fram av Mark- och planeringsenheten

STYRGRUPP

Bo Staaf, hållbarhetssamordnare, Miljö- och byggkontoret
Jan-Erik Eriksson, planeringschef, Mark- och planeringsenheten
Bror Wallin, miljö- och byggchef, Miljö- och byggkontoret
Göran Eriksson, miljöchef, Miljö- och byggkontoret
Naturvårdsberedningen

TEXT

Janolof Hermansson, Naturvårdssekreterare, Mark- och planeringsenheten, Kommunledningskontoret

KARTOR, FIGURER OCH TABELLER

Janolof Hermansson, Naturvårdssekreterare, Mark- och planeringsenheten, Kommunledningskontoret
Sölve Eriksson, gis-ingenjör, Mark- och planeringsenheten

FOTO

Henry Eriksson (omslagsbild, HE)
Janolof Hermansson, Mark- och planeringsenheten, (JH)
Miljö- och byggnadskontoret (MB)
Rolf Lundqvist (RL)

TRYCK

Strands Grafiska, Lindsberg, 2012.

Antagen i kommunfullmäktige 2011-12-19
§ 306

FÖRORD

Ludvika kommun ligger på gränsen mellan eklandskapet i söder och de stora barrskogarna i norr. Här finns milsvida skogar, stora myrområden, finnbyar med milsvida utsikter och stort antal sjöar och vattendrag. Ingenstädes är det särskilt långt till en badsjö och vintertid finns det garanterat skidspår på de höga höjderna. Tätortsnära natur, med höga naturvärden och äldre skog, ligger endast på promenadavstånd från bostadsområdena.

Mesta delen av odlingslandskapet är koncentrerat till de vackra slättbygderna kring Bysjön och Grangärdetrakten, som också har en lång tradition inom turismen.

Närheten till flera storstäder och kontinenten gör att kommunen har ett stort ansvar att förvalta natur- och friluftslivsvärdena, inte minst till kommande generationer.

Ludvika kommun har arbetat med naturvård under många år. Den första planen för natur- och friluftsvärdena antogs redan 1976. En milstolpe för kommunen var boken "Strövtåg i Ludvika", som också har blivit något av en bestseller.

Genom det nya naturvårdsprogrammet tar naturvården ännu ett steg framåt. De nationella miljömålen har varit styrande i framtagandet av framtida åtgärder för att förstärka natur och friluftsvärdena. Naturvårdsprogrammet ska användas som kunskapsbas och styrmedel i den kommunala organisationen som av länsstyrelsen, företag, markägare, föreningar och den naturintresserade allmänheten. Kunskap och hänsyn till naturen och dess värden är en förutsättning för att vi ska nå en långsiktig hållbar utveckling och bevara och förstärka den biologiska mångfalden.

Ingrid Holmström
Naturvårdsberednings ordf.

Maria Strömkvist
Kommunstyrelsens ordf.

INNEHÅLL

INLEDNING	7
NATURVÅRDSMÅL OCH ÅTGÄRDER	8
Bakgrund och syfte med ett naturvårdsprogram	8
ÖVERGRIPANDE MÅL	9
Tillgodose människors rätt till och behov av gröna miljöer	9
Bevara och utveckla naturvärden	9
Bevara och utveckla de gröna kulturvärdena	10
Öka kunskapen om och förståelsen från gröna miljöer	11
MÅL FÖR NATURVÅRDSÅTGÄRDER	12
SJÖAR OCH VATTENDRAG	12
VÅTMARKER	14
SKOGLANDSKAPET	15
ODLINGSLANDSKAPET	17
BEBYGGD MILJÖ	18
VÄXT- OCH DJURLIV	20
SKYDD AV LIVSMILJÖER	22
EKOLOGISK LANDSKAPSPLANERING	24
KOMMUNALA ANSVARSARTER	25
KUNSKAP OCH INFORMATION	27
FYSISK PLANERING	29
SKÖTSEL AV NATURMILJÖER	30
HOTADE OCH SÄLLSYNTA ARTER	32
SAMMANFATTNING	33

INLEDNING

Det går inte att separera människan från naturen och dess biologiska mångfald och ekosystem. Naturen ger oss omistliga och helt livsavgörande tjänster. I grunden handlar det om att upprätthålla ett fungerande ekosystem som kan nyttjas hållbart och försörja oss med varor och tjänster. Den samlade biologiska mångfalden utgör grunden för världens livsmedelförsörjning. Naturvård är en hörnsten för ett hållbart samhälle. Naturvårdsprogrammet tar avstamp från att säkerställa och restaurera biologisk mångfald och människans behov att tillgodogöra sig av frisk luft, rent vatten och mångfaldig natur. ”Utan humlor – ingen mat, inget dricksvatten, ingen luft att andas” (Naturskyddsföreningens temabok 2011). Svamp i alla dess former och ekologiska funktioner är helt avgörande för allt levande och nedbrytning av dött.

Vi måste ha en biologisk mångfald med en god motståndskraft mot olika slag av miljöpåverkan. Det handlar om att mildra artutrotningen som sker och kommer att ske, liksom den snabba uppvärmningen av jorden genom mänsklighetens livsstil. Tillräckligt stora arealer måste skyddas från utarmning av biotoper och arter. Även förmågan till återhämtning måste finnas. Restaurering av livsmiljöer är absolut nödvändigt och i det avseendet är situationen likartad runt om på jorden, och kommunens ekosystem är inte undantaget från detta behov. Exploateringen av biotoper och livsmiljöer har gått så långt att utrotningen av arter aldrig varit snabbare på jorden. Hotet från klimatförändringar går ännu att göra något åt, men utarmningen av biologisk mångfald är till stora delar irreversibel. Alla arter måste finnas i livskraftiga populationer, med råge! Nyligen enades alla länder om ett globalt mål, att minst 17 procent av de naturliga ekotyperna på land- och i vatten ska bevaras mer eller mindre intakta.

Kommunen har en viktig roll när det gäller fysisk planering och att integrera kunskap om natur och naturvård i skola och barn omsorg. Kommunernas roll är ett ovärderligt bidrag till den offentliga naturvården.

Lika viktig är EU:s arbete och lagstiftning när det gäller natur och friluftsliv. Arter, livsmiljöer och ekologiska processer ser inga nationella gränser. EU:s fågel- och habitatdirektiv påverkar klart och tydligt kommunens fysiska planering.

Naturvårdsprogrammet består av en programdel, en del med bakgrund och fakta och en sista del med områdesbeskrivningar. Till detta kommer en karta över aktuella områden med naturvårds- och friluftssintressen.

Kommunen har under lång tid arbetat med naturvård och den har ett stort ansvar för biologisk mångfald, biotoper och miljöer för friluftsliv, enligt plan- och bygglagen och miljöbalken. Kommunen har en naturvårdberedning som bereder ärenden till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Budget är liten, ca 350 000 kronor per år. Här ingår även tjänster och arvoden. Driftsbudgeten enligt naturvårdsprogrammet bör öka för alla mål och åtgärder. Mer går att läsa i del 2 ”Bakgrund och beskrivning”.

NATURVÅRDSMÅL OCH ÅTGÄRDER

BAKGRUND OCH SYFTE MED ETT NATURVÅRDSPROGRAM

Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen ha en översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen är ett samlat och övergripande beslutsunderlag, som belyser allmänna intressen och kommunens miljösituation. Den är också ett handlingsprogram, som bland annat visar hur kommunen ser på mark- och vattenanvändningen. Den kan också vara en del av länsstyrelsens långsiktiga handlingsprogram för skydd och vård av särskilt värdefull natur. Naturvårdsprogrammet är en fördjupning av översiktsplanens mål och syften för naturvård- och friluftslivets intressen.

Kommunen har också antagit en miljöpolicy, en övergripande strategi för hållbar utveckling och lokala miljömål. I alla dessa dokument betonas betydelsen av biologisk mångfald.

Syftet med Ludvika kommuns naturvårdsprogram är att ange målen och vilka åtgärder som ska genomföras under perioden 2011 till och med 2015. Ett antal åtgärder sätts på framtiden, men kan komma aktualiseras om behov finns. Medel till åtgärderna kan finnas i statliga program och projekt och dessa ska nyttjas i möjligaste mån. Programmet är uppdelat i tre delar.

Programmet är baserat på minst 15 års naturvårdsarbete. Inom naturvårdsarbetets ramar ligger också kunskap om tidigare naturförhållanden. Enskilda arters växt-, spel-, rast- och häckningsplatser, är viktiga för att känna till trender i naturen. Människan har en förmåga att påverka direkt eller indirekt på arters livsmiljöer. I kommunen är skogen dominerande och människans inflytande på skogen har längre historia än på många andra ställen i Dalarna, till och med för landet, genom bergsbruket. Detta har gjort att många arter är försvunna eller ovanligt sällsynta i kommunen. Bergsbruket har också skapat unika miljöer för arter.

Allt detta finns i naturvårdsprogrammets andra del. Den delen är bakgrunden till själva naturvårdsprogrammet "Mål och åtgärder" (del 1). Tredje delen är en katalog över de mest värdefulla natur- och friluftsområdena. De flesta områdena har utförliga beskrivningar av karaktär, naturvärde och åtgärder. Till detta finns en översikt-karta över alla områden med höga naturvärden.

Programmet har tagits fram av en styrgrupp, och har tillkommit med hjälp av ett projekt inom Lokala Naturvårdssatsningen (LONA).

ÖVERGRIPANDE MÅL

TILLGODOSE MÄNNISKORS RÄTT TILL OCH BEHOV AV GRÖNA MIL- JÖER

- God tillgång till parker och naturmiljöer som vårdas och utvecklas så att de fyller sina funktioner
- Bostadsnära grönytor av god kvalitet
- Parker och grönytor som känns trygga även efter mörkrets inbrott
- Gröna miljöer inte bara för biologisk mångfald utan även för upplevelser (kyrkogårdar, idrottsplatser, koloniområden och andra planerade områden med naturmark)
- Barnens gröna miljöer utvecklas för lek, rekreation och miljöpedagogik
- Ökad tillgång och tillgänglighet till större natur- och rekreationsområden
- Gröna stråk skapas för att sammanfoga park-, rekreations- och naturområden i tätorterna och från dessa ut till naturlandskapet
- Tysta områden pekas ut och säkerställs långsiktigt
- Särskilt tilltalande landskapsavsnitt - orörda landskapspartier, utsiktsplatser eller på särskilt vackra platser - undantas från landskapsförändrande ingrepp
- Ekoturism ska främjas och dess behov av ”orörd” natur skyddas.

BEVARA OCH UTVECKLA NATURVÄRDEN

- Den biologiska mångfalden bevaras genom att säkerställa, restaurera och utveckla olika livsmiljöer
- Särskilt värdefulla naturmiljöer säkerställs
- Samordna information om värdefulla naturområden genom nedladdningsbar information, skyltning och karttjänster
- Särskilt värdefulla livsmiljöer i kulturlandskapet restaureras eller ny skapas
- Alla arter bevaras i livskraftiga former
- Belastningen på vattendragen minskas
- Vattendrag som påverkats av äldre tiders utnyttjande, restaureras i möjligaste mån
- Geologiska objekt av pedagogiskt värde säkerställs

Hållav *Menegazzia terebrata*, en av kommunens mest sällsynta och hotade arter.
/JH

BEVARA OCH UTVECKLA DE GRÖNA KULTURVÄRDENA

- Särskilt värdefulla kulturmiljöer - ur historiskt och/eller biologiskt perspektiv - säkerställs

Rast under skogsutflykt.
/JH

ÖKA KUNSKAPEN OM OCH FÖRSTÅElsen FÖR GRÖNA MILJÖER

- Dialogen ökas mellan kommunens förvaltningar, förtroendevalda, markägare, myndigheter, organisationer, företag, invånare med flera för att öka kunskapen om de problem och önskemål som är relaterade till gröna värden
- Behovet av utbildning och folkbildning tillgodoses för att göra olika grupper delaktiga i natur- och grönområdenas värden och skötsel
- För att bedriva ett effektivt natur- och grönområdesarbete görs kontinuerligt kunskapssammanställningar om biologisk mångfald, kulturhistoriska värden, friluftslivets önskemål, upplevelseaspekter och skötselaserpekter
- Den kunskap som finns samlad i kommunen görs tillgänglig genom information på kommunens hemsida, för att öka upplevelsevärde vid besök

MÅL FÖR NATURVÅRDSÅTGÄRDER

Naturvården är en del av de 16 nationella miljömålen. De sex nationella miljömål som påtagligt berör kommunens naturvårdsarbete representerar också kommunens riktlinje. Kommunen har lokala miljömål, som även tas upp i naturvårdsprogrammet. Det finns dessutom ett antal allmänna naturvårdsmål i programmet. De övergripande kommunala naturvårdsmålen är sådana som ska vara vägledande inom kommunens planering. Vissa av dessa mål har direkt blivit föreslagna åtgärder som ska vara utförda inom en viss period.

* = lokala åtgärder som också finns med i ”Miljön i Ludvika”.

SJÖAR OCH VATTENDRAG

”Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.” (Nationellt miljömål – Levande sjöar och vattendrag)

Pajså, den största av kommunens vattendrag och som har lite kvar av sina naturliga egenskaper. /HE

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- * Att onaturligt försurade sjöar och vattendrag kalkas. Kalkningsprogrammet fortsätter med de medel staten ställer till förfogande.
- * De låga näringsnivåerna i sjöarna i kommunen utreds närmare. Åtgärder kan behöva vidtagas för att hålla näringsnivåerna uppe för att på så sätt bibehålla artrika sjöar och ett givande fiske. Sådana åtgärder kan vara etablering av fiskodlingar.
- Fortsätta att övervaka fiskbestånd i vattendrag enligt regionalt elfiskeprogram.
- Restaurera fysiskt påverkade sträckor av vattendrag med höga naturvärden.
- Särskild strävan bör vara att åtgärda allvarliga vandringshinder.
- Tjärnar och sjöar i tätorterna ska vara attraktiva besöksmål, biologiskt värdefulla och ha bra vattenkvalité.
- Att naturvärden får yttra sig och inventera naturvärden vid strandskyddsärenden.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- * Utvärdera och utreda, tillsammans med länsstyrelsen, förbättring och ansvar för fågelskyddsområdet i Glaningen. (klar 2012, Kommunledningskontoret)
- Inventering av flodpärlmussla i lämpliga vattendrag, minimum de lämpliga vattendrag som kalkas. (2012-2015, Tekniska kontoret)

Framtida åtgärder

- Sammanställning av kunskapsläget av förekommande vandringshinder i större vattendrag och deras eventuella effekter. (Tekniska kontoret, Länsstyrelsen, fiskevårdsföreningar och markägare)
- Sammanställning av kunskapsläget av förekommande ”fiskfria” sjöar för dess bevarande. (Tekniska kontoret, Länsstyrelsen, fiskevårdsföreningar och markägare)

VÅTMARKER

”Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden” (Nationellt miljömål – Myllrande våtmarker)

På myrar kan man finna sällsamma djur. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Arbeta för bevarande och skydd av de myr- och kärrmarkerna som ännu är minimalt påverkade, exklusive de i den nationella myrinventeringen.
- Biologiskt värdefulla våtmarker, inklusive sumpskog, som är påverkade av dikning bör restaureras i den mån det är möjligt.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Kommunens rikkärr inventeras och åtgärdsplan upprättas för skydd, restaurering och skötsel, exklusive de som redan är av riksintresse. (2012-2015, Kommunledningskontoret)
- Inventera naturvärdena i de sumpskogar som finns i sumpskogsinventeringen och eventuella skador, t.ex. dikning. (2012-2015, Kommunledningskontoret, Skogsstyrelsen)

SKOGS- LANDSKAPET

”Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas” (Nationellt miljömål – Levande skogar)

Naturskog, skog som uppkommit genom självföryngring av inhemska trädarter och som har naturliga drag i strukturer, markbildning, svamp, växt- och djurliv. Naturskog behöver inte vara orörd. Omkring 3 % av totala skogsarealen beräknas vara naturskog.

Större områden med gammal skog finns snart bara kvar i reservat. Skogslandskapet är viktigt för alla. Kullerberget i slutet av 1980-talet /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- *Kommunen medverkar löpande till att nya naturreservat bildas, såväl statliga som kommunala.
- Avsätta kommunägd tätortsnära skog för naturvård och friluftsliv.
- Undersöka möjligheterna att bedriva ”hyggesfritt” skogsbruk i kommunägd tätortsnära skog som saknar höga naturvärden.
- Skötseln av den kommunägda skogsmarken ska vara ett föredöme.
- Kommunen medverkar i projekt för uthålligt skogsbruk, t.ex. Model Forest eller liknande nätverk.
- Följa och medverka till genomförande av förslag i åtgärdsprogram för de hotade skogsarter som förekommer i kommunen.
- Fortsatt samarbete mellan kommunen och Skogsstyrelsen med att bevaka avverkningar inom naturområden avgränsade i naturvårdsprogrammet och i översiktsplanen.
- Naturvårdens och friluftslivets intressen ska alltid medtagas vid handläggningen i ärenden om skogsgödsling i kommunen.

Model Forest är ett partnerskap (SMF) för att uppnå ett uthålligt brukande i ett landskaps-perspektiv ”Bruka utan att förbruka”. Modellen ska verka för en regional och lokal hållbar utveckling, som tillämpar en bra balans mellan produktionsvärden, naturvärden och sociala/kulturella värden.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Sammanställa kunskapen om kommunens kalkbarrskogar, samt ytterligare inventera i områden där det kan förväntas finnas fler kalkbarrskogar. Därefter presentera materialet till naturvårds- och skogsvårdsmyndigheterna, samt markägare. (2012-2014, Kommunledningskontoret).
- Gammal tallskog minskar snabbt i kommunen. Inventera gammal tallskog i kommunen, som kan misstänkas ha höga naturvärden. (2012-2013, Kommunledningskontoret, Skogsstyrelsen, markägare)
- Fördjupad naturvärdesinventering i 10 % av alla nyckelbiotoper i kommunen. (Avslutat 2012, Mark- och planeringskontoret)
- Sammanställa Länsstyrelsens inventering av "jätteträd" i Ludvika kommun och komplettera med biologisk naturvärdesinventering, plan för skydd, samt allmän information. (2011-2013, Kommunledningskontoret)

ODLINGS- LANDSKAPET

”Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks” (Nationellt miljömål – Ett rikt odlingslandskap)

De sista slåtterängarna har mycket höga naturvärden som måste bevaras. I Ludvika kommun finns ovanligt många vackra ängar i finnbygden. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- De små kvarvarande ängs- och hagmarkerna med mycket höga naturvärden ska inte minska i areal eller kvalitativt försämrats.
- De ca 1 % av kommunens yta som är jordbruksmark, bör endast tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar om de behövs för andra väsentliga samhällsintressen.
- Kommunen och Länsstyrelsen tar fram information om kulturhistoriskt värdefull bebyggelse med hotade arter och informerar berörda intressenter, samt verka för att bevara och restaurera byggnaderna.
- Medverka i Länsstyrelsens samverkan med kommunerna, jordbrukssektorn och övriga berörda organisationer vid upprättande av strategier, program och projekt för att stärka landsbygdens utvecklingsmöjligheter fram till 2015.
- Utreda möjligheterna att utöka arealen aktiv betesmark på kommunägd mark.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- I samverkan med Länsstyrelsens naturvårds- och jordbruksenhet utarbetar kommunen en handlingsplan för fortsatt skötsel och ökad restaurering av ängs- och betesmarker. (2011-2012, Kommunledningskontoret)
- Inventering av lavar på gamla timmerbyggnader och uppföljande av nationellt åtgärdsprogram. (2012-2014, Kommunledningskontoret)
- Utredda möjligheterna att bidra med bevarandeinsatser enligt nationellt åtgärdsprogram för hotade ängssvampar. (2013, Kommunledningskontoret)
- Medverka och arbeta för restaurering av ängsmarker vid Gamla Finntorpet, för att öka natur- och kulturvärdena. (start 2012, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret)
- Utredda möjligheterna att utöka arealen aktiv betesmark på kommunägd mark. (2011, Kommunledningskontoret)

BEBYGGD MILJÖ

”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas” (Nationellt miljömål – God bebyggd miljö)

Lärkvägen i Ludvika stad hade en gång i tiden en förnämlig allé med lärkträd. Idag finns bara en rest kvar. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Säkerställa den tätortsnära natur som speciellt utnyttjas av närboende.
- Bevara, vårda, återplantera och utveckla stadens och tätorternas träd och trädbestånd.
- Säkerställa och vårda Kastjärn och dess park till bästa möjliga fågelsjö.
- Arbeta för aktivt bevarande av gröna kärnområden, t.ex. tätortsnära skog, och som långsiktigt bör skyddas för naturvård och friluftsliv.
- Öka mängden död ved i kommunens grönområden och tätortsnära skog.
- Bevara och öka antalet arter i gräsytor och i anslutning till hårdytor.
- Roths äng ska fortsättningsvis skötas efter befintlig skötselplan som beaktar variation, biologisk och rekreationsvärden. Slätter ska ske varje år, vilket innebär borttagning av det avslagna gräset- och örtarna.
- Kommunen bör se över möjligheterna att söka arealbidrag från Skogsstyrelsen för skötsel av tätortsnära skog.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Avgränsa och planera tätortsnära skogar, med fördel tillsammans med Skogsstyrelsen, av särskild stor betydelse för rekreation och biologisk mångfald. (2011-2012, Kommunledningskontoret, Skogsstyrelsen)
- Trädinventering i tätorterna. (2012-2013, Tekniska kontoret)
- Plan för bevarande och vård av äldre träd som finns i bebyggelse. (2013-2014, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret)
- Sätta upp holkar för småfåglar och fladdermöss i tätortsnära skog och parker. (2012-2015, Tekniska kontoret, skolnämnden)
- Inventering och uppförande av alléplan för hela kommunen. (2012-2014, Kommunledningskontoret)
- Söka arealstöd hos Skogsstyrelsen för att ”bevara och utveckla tätortsnära skogens mångfald”. (2012, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret)
- Restaurera utsiktspunkten vid Halvars. Söka schablonersättning hos Skogsstyrelsen för siktröjning. (2012, Kommunledningskontoret, Tekniska kontoret)
- Utreda en ”fjärilspark” på lämpligt ställe inom Ludvika stad. (2011-2015, Tekniska kontoret, Kommunledningskontoret).
- Revidera skötselplan för värdefull tätortsnatur, t.ex. Kastjärn och Marnästjärn. (2013-2014, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret).

VÄXT- OCH DJUR- LIV

”Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.” (Nationellt miljömål – Rikt djur- och växtliv)

Tjädern är en av skogsfåglarna som allvarligt lider av skogsbruket avverkar gammelskogen.
/JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Kommunen ska agera för att ”naturligt” förekommande arter inte försvinner från kommunen.
- Bevaka och följa utvecklingen hos speciellt viktiga och hotade biotoper och arter, s.k. flora- och faunaväkeri.
- Öka antalet växt- och djurarter i de områden där kommunen regelbundet har någon form av skötsel.
- Rapportera och regelbundet ladda ner växtplatsuppgifter från databasen Artportalen för att ajourhålla kommunala naturvårdsdatabasen.

- Bevaka förekomsten av den starkt hotade (EN) slät taggsvamp med ett årligt besök vid Dammsjön i Sörvik.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Slätter av vägkanter och slätter för att gynna hotade växter och öka antalet arter i anslutning till gång- och cykelvägarna. (start 2012-2015, Tekniska kontoret)
- Inventering och åtgärdsprogram för mosippa. (2011-2014, Kommunledningskontoret)
- Bevarandeplan och åtgärder för fyra arter låsbräken vid Gänsen. (2012, Kommunledningskontoret, markägare)
- Slätter och skyltning av växtplatsen för brudsporre i Iviken. (2011-2012, Kommunledningskontoret, Tekniska kontoret)
- Upprop om lekplatser för grodor och paddor i kommunen. (2012, Kommunledningskontoret).
- Inventering och åtgärdsprogram för potentiella biotoper för bibagge (2014-2015, Kommunledningskontoret, Länsstyrelsen, Högbergsskolan)
- I samband med inventering av äldre kalkrik skog, inventera svampar med särskild inriktning på de hotade fjälltaggsvamparna. (2012-2014, Kommunledningskontoret)

SKYDD AV LIVSMILJÖER

För att säkerställa särskilt hotade, rödlistade och sällsynta arters livsmiljöer krävs många gånger att områden avsätts långsiktigt som naturreservat eller biotopskyddsområde. I jordbrukslandskapet är det svårare att avsätta långsiktiga reservat. Där är det istället brukaren som ska bevara ängs- och hagmarker med ekonomiskt stöd från EU. Detta är ibland inte tillräckligt för långsiktigt säkerställa hävden. Tätorternas natur, som är mycket viktig för god och hälsosam livsmiljö, har svårt att få ett långsiktigt skydd. Kommunen har möjligheter att bilda naturreservat på annans mark, men det brukar falla på för höga kostnader. Däremot kan det vara realistiskt på egen mark. Inom kommunens markinnehav finns ett antal naturområden som behöver starkare skydd än t.ex. skogsbruksplanens styrkriterier. Nyckelbiotopsinventeringar visar på stort behov av långsiktigt skydd, inte minst när det gäller tätortsnära skog.

En livsmiljö är inte bara en skog, äng eller sjö, utan kan också vara en litet som en torr-raka eller liggande stam. Döda grova stammar är fulla med liv. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Arbeta för långsiktigt bevarande av den tätortsnära natur som speciellt utnyttjas av närboende, med höga naturvärden och de som är klassade som nyckelbiotoper.
- Medverka till att upprätta natur- eller biotopreservat enligt åtgärdsförslagen för naturområdena i naturvårdsprogrammet.

- Undersöka möjligheterna att bedriva ett alternativt ”hyggesfritt” skogsbruk, på kommunägd skogsmark, som inte missgynnar naturvårdens och friluftslivets intressen.
- De i det närmaste naturliga vattendragen i kommunen ska skyddas från vattenreglering och negativa effekter från skogsbruket.
- Fisklösa vatten ska förbli fria från fisk.
- Dikning är i princip förbjudet inom skogs- och våtmarker, men i vissa fall kan dispens ges. Om kommunen blir inblandad i sådana ärenden, bör stor restriktivitet tillämpas.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Planera ett kommunalt naturreservat på egen mark före 2016. (2014-2015, Kommunledningskontoret)
- Ta fram en plan för skydd av örtrika gräsytor som är värdefulla dagfjärilslokaler i tätortnära natur. (2011-2012, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret).

EKOLOGISK LANDSKAPSPLANERING

Ekologisk landskapsplanering har växt fram inom ekologin under de senaste decennierna. Landskapsplanering har framför allt använts av skogsbruket och vid skötselplanering av skyddad natur och i tätortsnära natur. Bristen i kunskapen om olika arters biologi och spridningsförmåga gör att planeringen blir osäker. Antagligen behövs områdena vara större och ligga tätare än vad hitintills varit möjligt på grund av ekonomiska begränsningar. Stora Ensos landskaps-ekologiska "Grangärde-projektet" i början av 1990-talet, var landets första. Där lades breda kantzoner mot större vattendrag, men visade sig vara "för dyrt". Ekologiskt har det visat sig vara en god investering. Landskapsekologisk planering kan vara ett sätt att delvis kompensera bristen på reservat i ett område. Kanske kan man nå tillräckligt bra resultat med blandning av avtal och frivilliga avsättningar. I odlingslandskapet är det svårare, eftersom det gäller att få med sig många brukare. Kommunens skogsinnehav och grönområden skulle passa att planera utifrån ekologiska principer.

För att säkerställa, t.ex. arter som lever på aspar måste man lämna grupper vid avverkning, vilket har skett vid sjön Lejen. Särskilt viktigt är det där det finns mycket asp i skogarna.
/JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Ta fram en ekologisk landskapsplan för den tätortsnära skogen.
- Verka för att upprätta en kommunomfattande landskapsplan för vitryggig hackspett enligt målsättning för nationella projekt "vitryggig hackspett".

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Ta fram en landskapsplan för vitryggig hackspett med mer eller mindre sammanhängande lövskog, som också innehåller förslag på åtgärder. (2013-2015, Kommunledningskontoret, Dalarnas Ornitologiska Förening, Länsstyrelsen)
- Utreda en modell för någon form av ekologisk landskapsplanering för Säfsnäs sockens riksintresseområde för friluftsliv med möjlighet till förstärka naturvärden. (2012-2015, Kommunledningskontoret, Säfsnäs Resort, markägare, Skogsstyrelsen)

KOMMUNALA ANSVARARTER

Med kommunala ansvarsarter avses bland annat sådana arter där en betydande andel av landets eller länets populationer finns inom kommunen. Ytterligare kriterier är att arterna bör vara nationellt hotade eller ”pedagogiska ansvarsarter”. Länsstyrelsen har gett violgubbe *Gomphus clavatus*, till kommunen som ansvarsart eller ”vykortsart” i ett projekt som regeringen och Naturvårdsverket ligger bakom. Åtgärderna sammanfaller med åtgärder för Växt- och djurliv.

Violgubbe är släkt med kantarell. Den finns bara i kalkrik granskog. Kommunen har flest platser i Dalarna med den hotade violgubbe. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Kommunen ska agera för att violgubbe inte ska minska i antal inom kommunen. Främsta hotet är skogsbruk och gallring för andra syften än skogsbruk på de kända lokalerna.
- Kommunen ska informera om ”ansvarsarter” på kommunens hemsida.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Inventering och kommunalt åtgärdsprogram för violgubbe. (2013-2015, Kommunledningskontoret)
- För de akut hotade arterna, dvärglåsbräken, slät taggsvamp och ryl ska det upprättas ett lokalt åtgärdsprogram för att långsiktigt bevara arterna. (2012-2013, Kommunledningskontoret)
- Inventering av silvergråvecklare och andra fjärilar vid bangården, för att få kännedom om arternas status. (2012, Kommunledningskontoret)
- Inventera förekomster av skogsklocka, särskilt efter gång- och cykelväg på f d banvallarna och upprätta åtgärdsprogram för att gynna arten. Skötsel av vägkanter anpassas efter detta. (2011-2012, Kommunledningskontoret, Tekniska kontoret)

KUNSKAP OCH INFORMATION

Det allra viktigaste inom naturvården är kunskap, om arter, om biotoper, deras ekologi, och om var de finns. Också i vilket tillstånd de befinner sig samt hur de ska bevaras. God kunskap om naturmiljöer är en förutsättning för bevarandet av biologisk mångfald och en långsiktig hushållning av naturresurserna. Kunskapen om naturvärden har främst kommunen, länsstyrelsen, ideella föreningar och enskilda personer bidragit med. Skogsstyrelsens och skogsbolagens nyckelbiotopsinventeringar har varit mycket viktiga för att finna mindre naturområden med höga värden. Kommunen har samlat ihop uppgifterna och fört dem vidare till myndigheter, markägare och ideella föreningar.

Bland det viktigast för naturvården är att veta vad man ska bevara och vårda. Utan kunskapsinsamling och information kommer arter och livsmiljöer att försvinna oupptäckta. Bilden visar rosenfingersvamp *Clavaria rosea*. /JH

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Kommunen ska medverka i art- och naturvärdesinventeringar som aktualiseras av länsstyrelsen och Naturvårdsverket.
- Kommunen ska vara uppdaterad på uppgifter om arter och miljöer med höga naturvärden.
- Data som berör naturvård ska i största möjliga mån spridas till allmänheten, genom t.ex. naturstigar, skyltar och via kommunens hemsida.
- Information och spridning av kunskap och information om kom-

munens natur och naturvårdsarbete ska ske till kommunens förvaltningar.

- Kommunen ska medverka till förbättringar och information inom officiella skolskogar och öka antalet registrerade skolskogar.
- Ett råd med olika intressenter bildas där åtgärder i naturvårdsplanen diskuteras för ökad kunskap och genomförande.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Inom välbesökta tätortsnära skog iordningställa information i form av skyltar och naturstigar, t.ex. naturstig vid Råfsnäs och på Högberget. Skyltprojekt ska ske i samordning med andra förvaltningars skyltprojekt. (2012-2015, Kommunledningskontoret, Tekniska kontoret)
- Informera skolans berörda personal och skolbarnen om naturvårdsarbetet. (2012-2013, Kommunledningskontoret)

FYSISK PLANERING

Naturvärden är mycket viktiga faktorer att ta hänsyn till vid fysisk planering och vid olika typer av exploateringar. Med ett bra kunskapsunderlag kan planerare eller exploatören minimera negativ påverkan i naturvårdens och friluftslivets intressen. En exploatering kan t.ex. gälla nya väg- och ledningsdragningar, vindkraft, samt bostads- eller industriområden. Även strandskyddsärenden måste få en bedömning utifrån naturvärden. Naturvårdsprogrammet ska även implementeras i kommunens översiktsplan. I de fall kunskapsunderlaget inte är tillräckligt krävs nya eller fördjupade naturinventeringar. Det är viktigt att naturvårdens och friluftslivets intressen medverkar tidigt vid exploateringsplaner, t.ex. vid så kallat startmöten. Gamla detaljplaner är ofta inaktuella när det gäller hänsyn till naturvärden och friluftslivets intressen.

Det är mycket viktigt för trivsel att det finns gröna oaser bland bebyggelsen i tätorterna. Enstaka träd, gräsytor, parker och andra grönområden kan ha naturvärde. Lika viktigt är att öka möjligheten till större mångfald. /MB

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Att nya detaljplaner vid behov förses med bestämmelser för naturmark i syfte att säkra och stärka naturvärden och rekreation.
- Naturvårdens och friluftslivets intressen ska beaktas vid all fysisk planering, dispensprövning av strandskydd eller detaljplanering.
- Kommunen ska ta hänsyn till "tysta områden" i sin fysiska planering och exploatering.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Inventera och föreslå skötsel av grönområden, gröna markytor och parker med hänsyn till biologiska och sociala värden, samt förslag till ökad mångfald. (2012-2015, Kommunledningskontoret och Tekniska kontoret)
- Tysta områden av stor betydelse för det rörliga friluftslivet ska utredas och avgränsas. (2012-2013, Kommunledningskontoret, Miljö- och byggkontoret)

SKÖTSEL AV NATURMILJÖER

Höga naturvärden kan bero på att människan har skött eller brukat naturen på ett visst sätt under lång tid. Årlig slåtter på naturlig mark ger ofta artrika gräsmarker. Upphörd hävd förstör snabbt ängsmarkens höga naturvärde. Det samma gäller för betesmark. Vissa skogar behöver skötas, mest för att de naturliga processerna har försvunnit, särskilt gäller det eldens betydelse. För att efterlikna skogar som brunnit måste de skötas så att man härmar naturen, t.ex. få lövskog, tallskog och glesa skogar som är attraktiva för tätorten. Många våtmarker är förstörda av dränering och utdikning. De flesta större vattendrag är reglerade, rensade under flottningsepoken, och gamla och nya vandringshinder för vattenlevande organismer finns det gott om.

Utan skötsel, d v s slåtter, växer denna typ av livsmiljö igen med högt gräs och sly. Aspfallat i slutet av 1990-talet. /RL

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Naturvårdsbränna lämplig skog på kommunens mark för att gynna brandgynnade växter och svampar. (se xxxxx sid. Xx)
- Utifrån naturvärden välja ut de tätortsnära grönområden där det är lämpligt att börja med betesdrift istället för återkommande röjningar.
- Fortsatt bete vid Råfsnäs och undersöka möjligheter till utvidgning av betesmarken.
- Upprätta skötselplaner för hotade arter som gynnas av hävd, t.ex. skogsklocka. (se Växt- och djurliv sid 15)
- Vid röjningar och gallringar av grönområden i tätorter, ska så långt det är möjligt och lämpligt, gynna biologiska mångfald.
- Där granen förtätar närliggande tätortsnära skog eller grönområde, ska lövträd gynnas vid gallring och röjning.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Undersöka möjligheterna att genomföra naturvårdsbränning på kommunens skogsinnehav, i områden där brandgynnade arter förekommer, t.ex. i sandtallskog vid Tallmogården. Det finns schablonersättning från Skogsstyrelsen. (2013-2015, Kommunledningskontoret, Räddningstjänst, Tekniska kontoret)
- Återinventera de skyltade ”Artrika vägkanter” som finns i kommunen. Vid behov föreslå skötselåtgärder. (2012-2015, Kommunledningskontoret, Trafikverket och Länsstyrelsen)

HOTADE OCH SÄLLSYNTA ARTER

Alla inhemska arter som finns i kommunen ska finnas kvar och i livskraftiga bestånd. Rödlistade och för kommunen sällsynta arter behöver ett aktivt engagemang för att inte minska ytterligare eller försvinna. Det pågår ett arbete med nationella åtgärdsprogram för över 500 hotade arter och livsmiljöer. För att åtgärderna ska kunna få effekt bör kommunen bidra med kunskap och åtgärder. Oftast gäller det enkla åtgärder, t.ex. kontroll av växtplatserna samt informera berörda om förekomsterna.

Guckusko *Cypripedium calceolus* är inte längre hotad art i Sverige, men i kommunen är den det. Den finns bara på tre ställen. Det är viktigt att följa utvecklingen av hotade arter.
/HE

ÖVERGRIPANDE KOMMUNALA NATURVÅRDSMÅL

- Ajourhålla en aktuell databas med rödlistade och sällsynta arter.
- Miljöövervaka utvecklingen av hotade arter.
- Följ utvecklingen av ansvarsarten violgubbe.
- Arbeta för att återfå häckande vitryggig hackspett.

TIDSBESTÄMDA ÅTGÄRDER

- Inventera och följ upp gamla lokaluppgifter för hotade kärlväxter som riskerar att försvinna från kommun. Granspira, ryl, finnklint, grusviva och majviva bör komma i första hand. (2012-2015, Kommunledningskontoret).

SAMMANFATTNING

Naturvårdsprogrammet är ett resultat av mer än 15 års aktivt naturvårdsarbete. Meningen med programmet är att lyfta fram naturvårdens intresse i den kommunala verksamheten, men naturvården berör alla, nästan all verksamhet och många markägare i kommunen. Det är också ett aktuellt kunskapsunderlag som redovisar möjligheter och problem för den biologiska mångfalden, men även friluftslivets aktiviteter. Bakgrundsmaterialet ska kunna användas som ett underlag för fysisk planering och verksamheter som påverkar naturmiljöer. Katalogen med värdefulla naturområden kan också användas som besöksguide.

De nationella miljö kvalitetsmålen ligger som grund för mycket av arbetet. Allt efter som åtgärdsprogram för hotade arter och biotoper blir godkända, berör detta kommunal verksamhet. Vissa arter måste kommunen ta ansvar för och medverka till skydd och åtgärder.

Kunskapen om arter och värdefulla naturområden i kommunen är förhållandevis god. Det är nödvändigt att ajourhålla kunskapen och det görs bl.a. i samarbete med länsstyrelsen, skogsstyrelsen och ideella föreningar. Förändringen av landskapet, särskilt skogslandskapet, går fort emot enformighet. Igenväxningen av kultur- och odlingslandskapet är svårt att totalt stoppa. Naturvården får rikta in sig på att bevara det allra värdefullaste, men utan intresserade brukare skulle det inte gå. Den snabba avverkningstakten av gammal skog gör att fragmenteringen av viktiga livsmiljöer tilltar och arealen skyddad skog är långt ifrån tillfredställande för ett otal hotade arter. Glädjande är att kommunens areal av reservat ökar kraftigt. Kraftansträngning bör ske att bevara, vårda och sköta den tätortsnära natur som ligger ovanligt nära våra tätorter. Många skogar är okända för allmänheten och att de håller ”reservatsklass”.

Programdelen ”Mål och åtgärder” ska ange målen för kommunens naturvårdsarbete de närmaste åren och vilka åtgärder som ska vara genomförda till och med 2015.

På kommunens hemsida: www.ludvika.se finns naturvårdsprogrammet och dess bakgrund (som är en beskrivning av kommunens natur och mänskligens historiska påverkan). Ännu ligger inte alla naturområdena på kommunens hemsida, men de allra mest besöksvärda finns där.

Ludvika kommuns naturvårdsprogram anger målen och vilka åtgärder som ska genomföras under perioden 2011 till och med 2015. Programmet är uppdelat i tre delar.

Programmet är baserat på minst 15 års naturvårdsarbete. Inom naturvårdsarbetets ramar ligger också kunskap om tidigare naturförhållanden. Enskilda arters växt-, spel-, rast- och häckningsplatser, är viktiga för att känna till trender i naturen. Människan har en förmåga att påverka direkt eller indirekt på arters livsmiljöer. I kommunen är skogen dominerande och människans inflytande på skogen har längre historia än på många andra ställen i Dalarna, till och med för landet, genom bergsbruket. Detta har gjort att många arter är försvunna eller ovanligt sällsynta i kommunen. Bergsbruket har också skapat unika miljöer för arter.

Allt detta finns i naturvårdsprogrammets andra del. Den delen är bakgrunden till själva naturvårdsprogrammet ”Mål och åtgärder” (del 1). Tredje delen är en katalog över de mest värdefulla natur- och friluftsområdena. De flesta områdena har utförliga beskrivningar av karaktär, naturvärde och åtgärder. Till detta finns en översiktskarta över alla områden med höga naturvärden. Även nyckelbiotoper är med på kartan. Reservaten ska synas tydligt på kartan.

Programmet har tagits fram med hjälp av en styrgrupp. Programmet har genomförts av kommunen som ett kommunalt naturvårdsprojekt – LONA (Lokala Naturvårdssatsningen).

